וְכֵן עֵרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אף שבכל ערב תשעה באב לאחר חצות היום אסור לאכול בסעודה המפסקת שלפני התענית שני תבשילים וכן אסור לאכול בשר ולשתות יין, אבל בשחל להיות בשבת, אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל צָרְכּוֹ, וּמַעֲלֶה עַל שׁוּלְחָנוֹ בסעודה האחרונה שלפני התענית אֲפִילּוּ בִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה בְּשָׁעָתוֹ – כשהיתה שעתו עומדת לו להיות מלך. וכשחָל לִהְיוֹת תִּשְׁעָה בְּאָב בְּעֶרֶב שַׁבָּת ומתענים בערב שבת, מְבִיאִין לוֹ מבעוד יום קודם כניסת השבת, מאכל כְּשִׁיעוּר בֵּיצָה וְאוֹכֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְשַׁבָּת כְּשֶׁהוּא מְעוּנֶּה.

מביא רבה ברייתא נוספת: וְתַנְיָא בברייתא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, פַּעַם אַחַת הָיִינוּ יוֹשְׁבִין לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְתִשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת הָיָה, וְהֵבִיאוּ לוֹ לרבי עקיבא קודם כניסת השבת בֵּיצָה מְגוּלְגֶּלֶת – צלויה קצת ורכה, וּנְמָעָה – ושתאה בְּלֹא מֶלַח, וְלֹא עשה כן מפני שֶׁהָיָה תָּאֵב לָהּ, אֶלָּא כדי לְהַרְאוֹת לְתַלְמִידִים הֲלָכָה שאין משלימים תענית בערב שבת. וְרַבִּי יוֹסֵי חולק וְאוֹמֵר מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים.

מוסיפה הברייתא: אָמַר לָהֶן רַבִּי יוֹסֵי לרבי יהודה וחכמים הסוברים שאין להשלים התענית בערב שבת. הַאִם אִי אַתֶּם מוֹדִים לִי בְּתִשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת שֶׁמַּפְסִיק לאכול בשבת מֵעֶרֶב יוֹם. אָמְרוּ לוֹ רבי יהודה וחכמים לרבי יוסי, אָבָל – אמת, אכן מודים אנו בזה שמפסיק מבעוד יום. אָמַר לָהֶם רבי יוסי, אם אכן אתם מודים לי בתשעה באב שאחר השבת שפוסק מלאכול מבעוד יום, מַה לִּי לִיכָּנֵס בָּהּ כְּשֶׁהוּא מְעוּנֶּה מַה לִּי לָצֵאת מִמֶּנָּה כְּשֶׁהוּא מְעוּנֶּה – איזה חילוק יש בין תענית בערב שבת שנמצא נכנס לשבת כשהוא בתענית, לתענית לאחר השבת שמתחיל בה מבעוד יום ונמצא שיוצא מן השבת כשהוא בתענית. וכשם שמודים אתם לי שמותר לצאת מהשבת כשהוא בתענית, כך תודו לי גם שיהא מותר ליכנס לשבת בתענית. אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי יוסי, יש לחלק ביניהם, לפי שאף אִם אָמְרָה – אמרת שמותר לָצֵאת מִמֶּנָּה כשהוא בתענית, טעם הדבר הוא מפני שֶׁהֲרֵי אָכַל וְשָׁתָה כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, ונמצא שאינו מעונה כלל. וכי מפני זה תֹּאמַר שמותר גם לִיכָּנֵס בָּהּ כְּשֶׁהוּא מְעוּנֶּה, שֶׁהֲרֵי לֹא אָכַל וְלֹא שָׁתָה כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ של יום שישי, ולכך סוברים אנו שאין לו להכנס לשבת כשהוא בתענית מפני שהוא מעונה.

מסיים רבה ואומר: וְאָמַר עוּלָּא על מחלוקתם של רבי יהודה ורבי יוסי, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שמתענה ומשלים, ואם כן יש לפשוט מזה גם לגבי תלמיד היושב בתענית בערב שבת, שיכול להשלים תעניתו עד הלילה.

הגמרא מקשה על עולא שפסק הלכה כרבי יוסי: וּמִי עַבְדִינַן כְּרַבִּי יוֹסֵי – וכי עושים אנו מעשה כרבי יוסי להשלים התענית בערב שבת. וּרְמִינְהִי – והרי יש להקשות על כך, ששנינו במסכת תענית (טו:), אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית על הגשמים או צרה אחרת עַל הַצִּיבּוּר כשיודעים שאחת מהתעניות תחול בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים או בַּחֲנוּכָּה וּבְפוּרִים, מפני שהם מועדות ואסור להתענות בהם. וְאִם הִתְחִילוּ להתענות, שגזרו להתענות על הגשמים או צרה אחרת עד שיענום מן השמים, והתחילו להתענות, והגיע ראש חודש או חנוכה או פורים ועדיין לא נענו, אֵין מַפְסִיקִין גזרתם אלא מתענים אף בימים אלו, דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל. מוסיפה המשנה: אָמַר רַבִּי מֵאִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל שאין מַפְסִיקִין ומתענים בראש חודש חנוכה ופורים כשהתחילו כבר קודם לכן, מִשּׁוּם הָיָה, שֶׁאֵין מַשְׁלִימִין את התענית בימים אלו להתענות עד הלילה אלא אוכלים מבעוד יום. מסיים רבי מאיר: וְכֵן בְּתִשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת סובר רבן גמליאל שאין משלימים את התענית. נמצא מבואר במשנה זו שדעת רבן גמליאל שאין משלימים תענית בערב שבת. מוסיפה הגמרא: וְתַנְיָא בברייתא, לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל (רבן שמעון בן גמליאל) [רַבָּן גַּמְלִיאֵל] נִכְנַס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לבית המדרש, ובא לְהַפֵּר ולבטל אֶת דִּבְרָיו של רבן גמליאל, ולומר שמשלימים את התענית בערב שבת.

וְעָמַד רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי עַל רַגְלָיו וְאָמַר, חֲזִי אֲנָא – רואה אני שבדין הוא, דְּכְתַר רֵישָׁא גּוּפָא אָזִיל – שהגוף יגרר וילך אחרי הראש, ויש ללכת אחר דברי הראשונים, וכיון שכָּל יָמָיו שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל קָבַעְנוּ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, וכי עֲכְשָׁיו אַתָּה מְבַקֵּשׁ לְבַטֵּל את דְּבָרָיו, יְהוֹשֻׁעַ, אֵין שׁוֹמְעִין לְךָ לבטל את דבריו, לפי שֶׁכְּבָר נִקְבְּעָה הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. מסיימת הברייתא: וְלֹא הָיָה אָדָם בבית המדרש שֶׁעָרַעַר כְּדָבָר בְּלוּם. ואם כן מפורש שנקבעה הלכה כרבן גמליאל שאין משלימים, וכיצד אמר עולא שהלכה כרבי יוסי שמשלימים.

מתרצת הגמרא: דְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל עָבוּד – נהגו לעשות כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, ואילו דְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי שהיה לאחר רבן גמליאל, עָבוּד – נהגו לעשות כְּרַבִּי יוֹסֵי שמותר להשלים התענית.

הגמרא מקשה שאף בדורו של רבן גמליאל לא נהגו כמותו: וּבְדוֹרוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל עָבוּד כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל – וכי בדורו של רבן גמליאל נהגו כמותו שלא להשלים התענית בערב שבת. וְהָתַנְיָא בברייתא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר (בן) [בְּרַבִּי] צָדוֹק, אֲנִי (הָיִיתִי) מִבְּנֵי סְנָאָב בֶּן בִּנְיָמִין – ממשפחתו של סנאב שהוא משבט בנימין, ומשפחה זו עלו בגורל בימי עזרא להביא עצים לבית המקדש ביום עשירי באב, וּפַעַם אַחַת חָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וּרְחִינוּהוּ – את הצוּם לְאַחַר הַשַּׁבָּת – ליום ראשון שהוא עשירי באב, וְהִתְעַנִּינוּ בּוֹ ביום עשירי באב כשאר כל ישראל, וְלֹא הִשְׁלַמְנוּהוּ – לא השלמנו התענית אלא הפסקנו אותה מבעוד יום, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם טוֹב שֶׁלָּנוּ הָיָה, שהרי ביום הקבוע להבאת קרבן העצים היו נוהגים בו יום טוב לענין שאסור בהספד בתענית ובמלאכה. מדייקת הגמרא מדבריו של רבי אלעזר ברבי צדוק: טַעֲמָא דְּיוֹם טוֹב – הטעם שאמר שלא השלימו את התענית הוא מפני שיום זה הוא יום טוב שלהם, ומשמע, הָא אם יום התענית היה חל בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב שלהם כמו בכל תשעה באב שחל בחול שהוא ערב יום טוב שלהם, היו מַשְׁלִימִין את התענית, ומוכח אם כן, שאין איסור להכנס ליום טוב כשהוא מעונה, ורבי אלעזר ברבי צדוק בדורו של רבן גמליאל היה, ומוכח מזה שאף בדורו של רבן גמליאל לא היו נוהגים כמותו שלא להשלים בתשעה באב החל בערב שבת או בערב יום טוב, אלא היו נוהגים להשלים כרבי יוסי.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבִינָא, שַׁאנִי יוֹם טוֹב שֶׁל דִּבְרֵיהֶם – שונה הוא יום טוב שאינו אלא מדברי חכמים משבת ויום טוב שהם מן התורה, שביום טוב שאינו אלא מדברי חכמים, מִתּוֹךְ שֶׁמִּתְעַנִּין בּוֹ שָׁעוֹת – מאחר וקל הוא לענין תענית החלה ביום זה שמתענים בו קצת שעות, אף שהוא בעיקר היום, לכך מַשְׁלִימִין בּוֹ עֲרָבִיּוֹת – יש להקל בו אף לענין תענית החלה בערב יום טוב זה שמותר להשלים התענית אף שהוא נכנס ליום טוב כשהוא מעונה, מה שאין כן שַׁבָּת, הוֹאִיל וְאֵין מִתְעַנִּין בָּהּ שָׁעוֹת – כשחלה תענית בשבת אין מתענים בה כלל, לכך אף אֵין מַשְׁלִימִין בָּהּ עֲרָבִיּוֹת – בתענית החלה בערב שבת אין משלימים התענית, מפני שהמתענה ומשלים בערב שבת נמצא שמתענה במקצת השבת.

הגמרא מביאה דברי אמוראים נוספים בענין זה. מביאה הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף לתלמידיו, לֹא שְׁמִיעַ לִי הָא שְׁמַעְתָּא – לא שמעתי את דברי עולא שקבע הלכה כרבי יוסי שמתענה ומשלים. רב יוסף חלה ושכח תלמודו, ואביי תלמידו היה מזכירו. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, אַתְּ אָמַרְתְּ נִיהָלָן – אתה אמרת לנו שהלכה כרבי יוסי, וְאַהָא אָמַרְתְּ נִיהָלָן – וכשלמדנו משנה זו אמרת לנו זאת, ששנינו במסכת תענית (טו:) 'אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית עַל הַצִּבּוּר בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וכו' בחנוכה ובפורים, ואם התחילו אין מפסיקין, דברי רבן גמליאל, אמר רבי מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין. וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת' שאין משלימים להתענות עד הלילה. וְאָמְרַתְּ עָלָהּ – ואמרת על כך, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים. מפרשת הגמרא את ההוכחה: מַאי לַאו – האם לא נאמרו דברי חכמים, אַבּוּלְהוּ – על כל מה שהזכיר רבי מאיר בשם רבן גמליאל שאינו משלים, בין ראש חודש

המשך בעמוד קטז

חנוכה ופורים ובין ערב שבת, ועל כולם אמר רב שחכמים חולקים וסוברים שמתענה ומשלים, ומכך שהביא רב את דעת רבי יוסי בשם חכמים יש ללמוד שכך היא ההלכה.

הגמרא דוחה את הראיה מדברי רב בשם חכמים: **לא** – דברי חכמים לא נאמרו לענין כל מה שהזכיר רבי מאיר, אלא רק **אַחֲנוּכָּה וּפּוּרִים** – על תענית החלה בחנוכה ופורים שאמר רבן גמליאל שאינו משלים, על זה אמר רב שלדעת חכמים משלים, אבל לגבי תענית החלה בערב שבת יתכן שמודים הם שאינו משלים.

מוסיפה הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – אכן כך מסתבר לומר שדברי חכמים נאמרו רק לגבי חנוכה ופורים,

משום דְּ**אִי סַלְקָא** דַּעְתָּךְ – שאם יעלה על דעתך לפרש, **אַכּוּלְּהוּ** – שדברי רב יהודה בשם רב בדעת חכמים, נאמרו לגבי כל מה שהזכיר רבי מאיר ואף על ערב שבת, יש להקשות על זה, **הָא בָּעֵי מִינֵּיהּ** רַבָּה **מֵרַב יְהוּדָה וְלָא פָּשַׁט לֵיהּ** – שהרי לעיל (מז:) הסתפק רבה לפני רב יהודה בדין השלמת תענית בערב שבת, ורב יהודה לא פשט לו הספק, ואם דעת חכמים שמשלימים בערב שבת, היה לו לפשוט לו כדבריהם שמתענה ומשלים שהרי רב יהודה ידע את דעת חכמים בזה, שהרי הזכיר את דעתם. אלא מסתבר שדברי חכמים אלו לא נאמרו לענין ערב שבת אלא רק לענין חנוכה ופורים.

הגמרא דוחה את ההכרח שדברי חכמים נאמרו רק לענין חנוכה ופורים: מקשה הגמרא, **וְלַטַּעְמִיךְ** – וגם לשיטתך שאתה מפרש את דברי חכמים רק לענין חנוכה ופורים, עדיין יש להקשות, **הָא דְּדָרַשׁ מַר זוּטְרָא מְשָׁמֵיהּ דְּרַב הוּנָא שַׁהֲלָכָה מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים** כמובא בגמרא להלן, ויש לתמוה, **הָא בָּעָא מִינֵּיהּ רַבָּה מֵרַב הוּנָא וְלָא פָּשַׁט לֵיהּ** – הרי רבה הסתפק בשאלה זו גם לפני רב הונא כמבואר לעיל (שם), ואף הוא לא פשט לו כלום, ומדוע לא פשט לו מדברי עצמו שהכריע הלכה שמתענה ומשלים. מכריחה הגמרא: **אֶלָּא** ודאי מוכרחים אנו ליישב, **הָא מַקָּמֵי דְּשָׁמְעָהּ וְהָא לְבָתַר דְּשָׁמְעָהּ** – כששאל רבה את רב הונא עדיין לא שמע רב הונא את דברי רב שחכמים חולקים וסוברים מתענה ומשלים ולכך לא פשט לו, ורק לאחר מכן שמע רב הונא את דברי רב שהלכה כחכמים ולימד זאת למר זוטרא. ואם כן, **הָכָא נַמִּי** – גם בדברי רב יהודה יש לפרש כן, **הָא מַקָּמֵי דְּשָׁמְעָהּ הָא לְבָתַר דְּשָׁמְעָהּ** – שבתחילה כשרבה הסתפק לפניו עדיין לא שמע את דברי רב שאמר בשם חכמים מתענה ומשלים, ולכך לא היה בידו לפשוט את הספק, ולאחר מכן שמע מרב שדעת חכמים מתענה ומשלים, ומזה למד שכך היא ההלכה.

מסיימת הגמרא: **דְּרַשׁ מַר זוּטְרָא מְשָׁמֵיהּ דְּרַב הוּנָא, הֲלָכָה, שֶׁהַמִּתְעַנִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִתְעַנִּין וּמַשְׁלִימִין.**

הדרן עלך בכל מערבין

פרק רביעי - מי שהוציאוהו

פרק זה ממשיך לעסוק בדיני תחומין בשבת, ומפרש את דינו של אדם שיצא מתחומו בשבת, באונס או ברצון, וכן את דינו של השובת מחוץ לעיר, ופרטים נוספים בדיני עירובי תחומין.

משנה

משנה זו מבארת את דינו של אדם שיצא בעל כרחו ממקום שביתתו, בין באופן שחזר למקומו הראשון ובין באופן שלא חזר. כמו כן מביאה המשנה שני מעשים הנוגעים לדיני תחומין, שאירעו בעת הפלגת תנאים בים.

מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ נָכְרִים בשבת ממקומו והניחוהו מחוץ לתחום, **אוֹ** שתקפתו **רוּחַ רָעָה**, דהיינו, שנבנבו בו שד ועל ידי כן נטרפה דעתו, ויצא מחוץ לתחום שבת, ואחר כך נתיישבה עליו דעתו כשהוא מחוץ לתחום, **אֵין לוֹ** רשות לילך ממקומו **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת.**

ואם **הֶחֱזִירוּהוּ** הנכרים למקומו הראשון [וכן אם חזר בשעה שתקפתו הרוח הרעה], הרי זה **כְּאִילּוּ לֹא יָצָא** כלל ממקומו, ורשאי הוא לילך את העיר כולה, וחוצה לה אלפיים אמות לכל רוח.

הוֹלִיכוּהוּ הנכרים [או הרוח הרעה] **לְעִיר אַחֶרֶת** המוקפת מחיצות והניחוהו שם, או **שְׁנָתְנוּהוּ בְּדִיר אוֹ בְּסַהַר** [–מקומות מוקפים מחיצות, המיועדים לכינוס הצאן], נחלקו התנאים בדינו. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמְרִים,** רשאי הוא להיות **מְהַלֵּךְ אֶת כּוּלָּהּ** – את כל העיר [או הדיר והסהר], שמאחר ומוקפת היא במחיצות דינה כארבע אמות. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים, אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** במקומו.

מַעֲשֶׂה היה, **שֶׁבָּאוּ** ארבעה תנאים אלו **מִמָּקוֹם** ששמו **פְּלַגְדְּרִסִין,** וכבר הגיעו לנמל במחוז חפצם וקנו שם שביתה, אלא שלפתע נשבה רוח סערה **וְעל** ידה שבה **וְהִפְלִיגָה סְפִינָתָם בַּיָּם** מחוץ לאלפיים אמה, ונמצא שיצאו באונס מחוץ לתחום ששבתו בו. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הָלְכוּ** בשבת זו **אֶת** הספינה **כּוּלָּהּ,** כשיטתם, שאדם שהוציאוהו לאונסו מחוץ לתחום והניחוהו במקום המוקף מחיצות רשאי להלך בכולו. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא לֹא זָזוּ** בתוך הספינה **מֵאַרְבַּע אַמּוֹת** שלהם, לפי **שֶׁרָצוּ לְהַחֲמִיר עַל עַצְמָן.**

המשנה מביאה מעשה נוסף שאירע עם תנאים אלו: **פַּעַם אַחַת** הפליגו התנאים בספינה, והגיעו למחוז חפצם סמוך לכניסת השבת, אך **לֹא נִכְנְסוּ** לְתוך **הַנָּמָל עַד שֶׁחֲשֵׁכָה. אָמְרוּ לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, מָה אָנוּ לֵירֵד** מן הספינה ולהכנס לתוך העיר. כלומר, האם כבר נכנסנו לתחומה של העיר קודם החשיכה וקבענו בה שביתה, ולפיכך רשאים אנו להלך את כולה, או שבשעה שהחשיך היום עדיין לא היינו בתוך תחומה של העיר, אלא קבענו שביתה חוץ לתחומה, ונמצא שלאחר החשיכה יצאנו מן התחום ששבתנו בו, ואין אנו רשאים לירד מן הספינה.

אָמַר לָהֶם רבן גמליאל, **מוּתָּרִים אַתֶּם** לירד מן הספינה ולהיכנס לעיר, **שֶׁכְּבָר הָיִיתִי מְסֻתָּכָּל** על ידי כלי שבידי, **וְרָאִיתִי שֶׁהָיִינוּ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם** של העיר **עַד שֶׁלֹּא חֲשֵׁכָה,** ונמצא שקבענו שביתתנו בתוך העיר ורשאים אנו להלך בכולה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין עובדי כוכבים ורוח רעה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַעֲבִירִין אֶת הָאָדָם עַל דַּעְתּוֹ** – שאין דעתו מיושבת עליו בעניני גופו, **וְכֵן** מעבירים אותו **עַל דַּעַת קוֹנוֹ** – שאין דעתו מיושבת בקיום התורה והמצוות. **וְאֵלּוּ הֵן, עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְרוּחַ רָעָה, וְדִקְדּוּקֵי עֲנִיּוּת.**

מבררת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – מה תועלת יש בידיעה זו. מבארת הגמרא: **לְמֵיבָּעֵי רַחֲמֵי עֲלַיְיהוּ** – לבקש רחמים שלא יארעו לו אלו הדברים, כדי שלא יעבירוהו על דעתו ודעת קונו.

ממשיכה הברייתא ואומרת: **שְׁלוֹשָׁה** דברים יש שהסובלים מהם **אֵין רוֹאִין פְּנֵי גֵּיהִנֹּם,** לפי שמתכפרים להם עוונותיהם על ידי צער זה. **וְאֵלּוּ הֵן, דִּקְדּוּקֵי עֲנִיּוּת, וְחוֹלִי מֵעַיִן, וְהָרְשׁוּת** – מי שיש לו בני אדם הנושים בו. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שַׁאַף מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה רָעָה** אינו רואה פני גיהנם.

מבררת הגמרא: **וְאֵידָךְ** – הדעה הראשונה בברייתא, מדוע אינה מונה את מי שיש לו אשה רעה בכלל אלו. מבארת הגמרא: שדעה זו סוברת שאדם שיש לו **אִשָּׁה רָעָה מְצָוָה** עליו **לְגָרְשָׁהּ,** ואם אינו עושה כן הוא הגורם היזק לעצמו, ואין מתכפרים עוונותיו בכך.

שבה הגמרא ומבררת: **וְאֵידָךְ** – ה"ש אומרים" המונים את מי שיש לו אשה רעה בכלל אלו, מדוע אינם סוברים שמוטל עליו לגרשה. מבארת הגמרא: **זִימְנִין דִּכְתוּבְתָּהּ מְרוּבָּה** – לעתים כתובת האשה מרובה ואין ביד הבעל לשלמה, **אִי נַמִּי, אִית לֵיהּ בָּנִים מִינָּהּ** – או לעתים שיש לו בנים ממנה, **וְלֹא מָצֵי מְגָרֵשׁ לָהּ** – ועל כן אין הוא יכול לגרשה, ובאופנים אלו מתכפרים עוונותיו ואינו רואה פני גיהנם.

מבררת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – מה תועלת יש בידיעה זו, שהסובל משלשה דברים אלו אינו רואה פני גיהנם. מבארת הגמרא: **לְקַבּוֹלֵי מַאֲהֲבָה** – שיקבל ייסורים אלו באהבה, ולא יבעט בהם, כיון שעל ידם מתכפרים עוונותיו וניצל מדינה של גיהנם.

ממשיכה הברייתא ואומרת: **שְׁלֹשָׁה** מיני חולים **מֻתָּרִין** אפילו **בְּשֶׁהֵן מְסֻפָּרִין** – מדברים, כלומר, הם עלולים למות פתאום, אף בשעה שהם מדברים עם אחרים ונראה שיש בהם עוד חיות הרבה, **וְאֵלּוּ הֵן, חוֹלֵי מֵעַיִן, וְחַיָּה** – יולדת, **וְהַדַּרְדָּקִן** – חולי הפה.

מבררת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – מה תועלת יש בידיעה זו.

המשך בעמוד קפד

מבארת הגמרא: **לְמַשְׁמוּשֵׁי בְּהוּ זְוִוזְתָּא** – להכין להם צידה לדרך, דהיינו תכריכים.

הגמרא מביאה מימרא בענין אדם שיצא חוץ לתחום או חזר משם מדעתו: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל**, אדם **שֶׁיָּצָא** מן התחום **לְדַעַת** – מדעתו וברצונו, **אֵין לוֹ לילך** במקום שאליו הגיע **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** בלבד.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – דין זה פשוט הוא, **הָשְׁתָּא** – הרי נתבאר במשנה שאפילו **מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ נָכְרִים** בעל כרחו מחוץ לתחום **אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** במקום שבו הניחוהו, ואם כן, אדם **שֶׁיָּצָא לְדַעַת מִיבַּעְיָא** – האם צריך לומר שאין הוא רשאי לילך יותר מארבע אמות.

ומחמת קושיא זו אומרת הגמרא את דינו של שמואל באופן אחר: **אֶלָּא אֵימָא** – אמור כך, אדם שהוציאוהו נכרים מחוץ לתחום, ולאחר מכן **חֲזָרוּ** לתוך התחום **לְדַעַת** – מדעתו וברצונו, **אֵין לוֹ** לילך במקום **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** בלבד, ואין לדונו כאדם שהוציאוהו נכרים והחזירוהו למקומו שנתבאר במשנה שדינו כאילו לא יצא כלל, לפי שהמשנה עוסקת באדם שהחזירוהו בעל כרחו, אך זה שחזר מרצונו הפסיד את תחומו.

שואלת הגמרא: **הָא נַמִּי תְּנִינָא** – אף דין זה יש ללמוד מדברי המשנה, שהרי שנינו שאם הוציאוהו נכרים מעירו ולאחר מכן **הֶחֱזִירוּהוּ נָכְרִים** למקומו יש לדונו **כְּאִילּוּ לֹא יָצָא** כלל, ויש לדייק מדברי המשנה, שדווקא באופן שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ נכרים **הוּא דִּכְאִילּוּ לֹא יָצָא** – אז נאמר הדין שיש לדונו כאילו לא יצא, **אֲבָל** אם **הוֹצִיאוּהוּ נָכְרִים** וְחָזַר **לְדַעַת** עצמו **אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** בלבד. ואם כן שבה הקושיא, מדוע הוצרך שמואל להשמיענו זאת.

ומחמת קושיא זו שבה הגמרא ואומרת את דינו של שמואל באופן אחר: **אֶלָּא אֵימָא** – אמור בדברי שמואל כך, אדם **שֶׁיָּצָא** מחוץ לתחום **לְדַעַת** – מדעתו וברצונו, **וְלאחר** מכן **הֶחֱזִירוּהוּ נָכְרִים** בעל כרחו ושלא מדעתו למקום שביתתו הראשון, **אֵין לוֹ** לילך במקומו **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** לכל רוח, ואין דינו כאדם שהוציאוהו נכרים והחזירוהו שדינו כאילו לא יצא כלל, לפי ששם מדובר באדם שיצא בעל כרחו, אבל זה שיצא לדעתו, אף שהחזירוהו בעל כרחו, אין לו אלא ארבע אמות.

מקשה הגמרא: **הָא נַמִּי תְּנִינָא** – אף דין זה יש ללמוד מדברי המשנה, שהרי שנינו בה שאם **הוֹצִיאוּהוּ** נכרים **וְהֶחֱזִירוּהוּ** הרי זה **כְּאִילּוּ לֹא יָצָא** כלל, ויש לדייק מדברי המשנה שרק באופן זה שגם **הוֹצִיאוּהוּ** נכרים **וְגם הֶחֱזִירוּהוּ הוּא דִּכְאִילּוּ לֹא יָצָא** – בזה נאמר שיש לדונו כאילו לא יצא כלל, **אֲבָל** אם **יָצָא** מחוץ לתחום **לְדַעַת**, אפילו אם אחר כך החזירוהו נכרים בעל כרחו, **לֹא** – אין לדונו כאילו לא יצא, ולפיכך אין לו אלא ארבע אמות. ואם כן שבה הקושיא למקומה, מדוע הוצרך שמואל להשמיענו דין זה.

מתרצת הגמרא: שאי אפשר ללמוד דין זה מדברי המשנה, לפי שהיה מקום לפרש את המשנה באופן אחר. **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, ששני הדינים המבוארים ברישא של המשנה **לְצָדָדִין קָתָנֵי** – יש לחלקם לשני צדדים, דהיינו שאין הדין השני המשכו של הראשון, אלא כל אחד מהם עוסק באופן אחר. הדין הראשון עוסק ב**מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ נָכְרִים** ממקומו בעל כרחו וְחָזַר למקומו **לְדַעַת** – מדעתו וברצונו, שבאופן כזה **אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת**. ואילו הדין השני מלמדנו שרק באופן שחזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות, **אֲבָל** אדם **שֶׁיָּצָא** ממקומו אפילו **לְדַעַת** – מרצונו, הואיל ואחר כך באו **וְהֶחֱזִירוּהוּ נָכְרִים** בעל כרחו, הרי זה **כְּאִילּוּ לֹא יָצָא** ממקומו, ורשאי הוא להלך בכל העיר. וכדי שלא נטעה לפרש את המשנה כך, **קָא מַשְׁמַע לָן** – הוצרך שמואל להשמיענו שאין הדבר כן, אלא הדין השני הוא המשכו של הראשון, וכך היא כוונת המשנה לומר, מי שהוציאוהו נכרים מחוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות, אבל אם החזירוהו הנכרים למקומו הרי זה כאילו לא יצא. ומעתה יש ללמוד, שדווקא באופן זה דינו כן, אבל אדם שיצא לדעתו, אפילו אם אחר כך החזירוהו נכרים בעל כרחו אין לו אלא ארבע אמות.

הגמרא מביאה ספק בענין אדם שהוציאוהו חוץ לתחום: **בָּעוּ מִינֵּיהּ** – שאלו בני הישיבה **מֵרַבָּה**, אדם שהוציאוהו נכרים מחוץ לתחום והניחוהו שם, שדינו הוא שאין לו אלא ארבע אמות, **וְהוֹצְרָךְ לְנַקָּבָיו, מַהוּ** – האם רשאי הוא לצאת מתוך ארבע אמותיו כדי לעשות צרכיו, או שאינו רשאי לילך, אלא יעשה צרכיו במקומו.

אָמַר לָהֶם רבה, **גָּדוֹל הוּא כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדָּחֶה** אפילו **אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה**, ומאחר שיש כאן חיסרון בכבוד הבריות אם יוכרח לעשות צרכיו במקומו, לפיכך נדחה מפניו איסור תחומין שהוא מדברי חכמים, ורשאי הוא לצאת מחוץ לארבע אמותיו ולעשות צרכיו.

אָמְרֵי נְהַרְדְּעֵי – אמרו בני נהרדעא, **אִי** – אם אותו אדם הנצרך לנקביו **פִּיקֵּחַ הוּא, עָיֵיל לְתַחוּמָא** – יכנס לתחום, כלומר, ייצא מארבע אמותיו לכיוון העיר, ולעתים יוצרך להכנס עד לתוך תחום העיר, **וְכֵיוָן דְּעָל עָל** – ומאחר ונכנס ברשות חכמים בתוך התחום, הועילה כניסתו כאילו לא יצא כלל.

הגמרא מבארת את דינם של פירות שיצאו מחוץ לתחום שבת: **אָמַר רַב פָּפָּא, פֵּירוֹת שֶׁיָּצְאוּ** מחוץ **לַתְּחוּם** שלהם, **וְחָזְרוּ** לאחר מכן למקומם הראשון, **אֲפִילּוּ** אם הוציאום והחזירום **בְּמֵזִיד, לֹא הִפְסִידוּ** הפירות **אֶת מְקוֹמָן** הראשון שקנו בו שביתה מתחילה. **מַאי טַעְמָא** – מה הוא טעם הדבר שאין לדון פירות אלו כאדם שיצא מחוץ לתחום וחזר שאיבד את מקומו, לפי **שֶׁאֲנוּסִין נִינְהוּ** – הרי הם כאנוסים, שאינם בני דעה, והרי זה כאדם שהוציאוהו נכרים והחזירוהו בעל כרחו, שנתבאר במשנה שיש לדונו כאילו לא יצא כלל.

הגמרא מקשה על דינו של רב פפא מברייתא: **אִיתֵּיבֵיהּ** – הקשה **רַב יוֹסֵף בַּר שְׁמָעָיָה לְרַב פָּפָּא**. שנינו בברייתא, לגבי פירות שיצאו חוץ לתחומם, **רַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמְרִים, לְעוֹלָם** הפירות **אֲסוּרִין, עַד שֶׁיַּחְזְרוּ לִמְקוֹמָן שֶׁנִּגְּנִין** – בשוגג. ויש לדייק מדברי הברייתא, שרק אם החזירום **בְּשׁוֹגֵג, אֵין** – הרי הם מותרים, אבל אם החזירום **בְּמֵזִיד, לֹא** – אסורים הם באכילה וטלטול חוץ לארבע אמות. והרי זה שלא כדברי רב פפא, הסובר שאף אם הוציאום והחזירום במזיד לא הפסידו את מקומם הראשון, ומותר לטלטלם בכל העיר.

מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – דין פירות שחזרו למקומם במזיד במחלוקת תנאים הוא עומד, ואכן רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אוסרים פירות שחזרו במזיד, אך רב פפא סובר בזה כדעת תנא קמא החולק עליהם ומתיר את הפירות.

ומביאה הגמרא ברייתא שמצינו בה מחלוקת תנאים זו: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **פֵּירוֹת שֶׁיָּצְאוּ** מחוץ **לַתְּחוּם**, ועודם עומדים שם, אם **בְּשׁוֹגֵג** יצאו, **יֵאָכְלוּ** – מותר לאוכלם שם במקומם, אבל אם **בְּמֵזִיד יצאו לֹא יֵאָכְלוּ**. אלו דברי תנא קמא.